

Puhuttu kieli on ollut osa suomen kielen tutkimusta fennistiikan alusta alkaen, milloin keskeisemmin, milloin vähemmän keskeisesti. Tutkittavat ilmiöt, näkökulmat ja kiinnostuksen kohteet ovat muovautuneet kulloisenkin aikakauden tieteen paradigmojen, kulttuuristen ja yhteiskunnallisten kysymysten sekä yksittäisten tutkijoiden ja tutkijaryhmien tieteellisten intohimojen mukaan. Niin nytkin.

Yksi suomen kielen ja suomalaisen puhutun kielen tutkimuksen ydinalueista on jo jonkin aikaa ollut keskustelunanalyttinen ja vuorovaikutuslingvistinen tutkimus. Vuodesta 2012 kuluva vuoden loppuun Helsingin yliopistossa on työskennellyt Suomen Akatemian rahoittama monikielinen ja -tieteinen huippuyksikkö Intersubjektivisuus vuorovaikutuksessa. Samoissa tiloissa työskentely on antanut mahdollisuuden tehdä intensiivistä yhteistyötä ja pohtia tutkimusta, ja niinpä spontaanien ja satunnaistenkin keskustelujen tuloksena on syntynyt uusia tutkimuskysymyksiä ja yhteistyösuhteita. Keskustelut ja aineistosessiot erikielisiä aineistoja ja erilaisia vuorovaikutusilmiöitä tutkivien kanssa ovat suhteuttaneet omaa tutkimusta. Merkittäviä ovat olleet myös resursit avustavien työntekijöiden palkkaamiseen.

Jo jonkin aikaa vuorovaikutustutkijoiden kiinnostuksen ja teoreettis-metodisten kiistojen kohteena on ollut se, missä määrin vuorovaikutuskäytänteet ovat kielikohtaisia ja sosiokulttuurisia, missä määrin puolestaan universaaleja. Empiirisen tutkimuksen menetelmät ovat vaihdelleet eksploratiivisista ja syväluotaavista analyyseista aina tiukkaa kooditusta noudattaviin tutkimuksiin ja yleistykseen. Nämä frekvenssitietoihin perustuvat yleistykset ovat voineet muuttua jopa yksinomaiseksi totuudeksi.

Vuorovaikutuspuheen ja kirjoitetun dialogin kannalta olennaisia ovat kielen keinot, jotka osoittavat sanojansa asennoitumista muiden tilanteen osanottajien toimintaan, tiedolliseen asemaan tai affektin ilmaisuun. Suomen kielen osalta on analysoitu vilkkaasti muun muassa erilaisten partikkelien vuorovaikutustehtäviä, ja tutkimus on kansainvälisestikin tunnustettua. Tässä numerossa Aino Koivisto selvittää suomen kognitiivista muutosta ilmaisevien partikkelien (esim. *aijaa*, *aha*) semantiikkaa ja työnjakoa vuorovaikutuksessa sekä suhteuttaa suomen puhujien leksikaalistamia eron-tekoja muihin kieliin. Toisenlaista, lausuman osana esiintyvää VAAN-partikkelia puolestaan tutkivat Outi Duvallon ja Rea Peltola. Eriaikaisten ja erityyppisten aineistojen avulla he hahmottelevat tämän diskurssinmerkityksen merkitystä ja sen eri käyttäjien semanttista ydintä.

Puhuttua kieltä tarkastellaan myös alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun näkökulmista. Sosiolingvistiikka ja murteentutkimus elävät monimuotoisina, ja murteiden äänne- ja muotopiirteiden vaihtelu herättää pysähtymään ja kysymään, miksi tämä on näin, mitä tällä tehdään. Marjatta Palander tarkastelee havaintokirjoituksessaan foneettista piirrettä, Toroppalan *t:tä*, ja pohtii myös sen matkaa nykytelevision viihdeohjelmaan.

Tällä hetkellä on aiempaakin selvemmin tarve tutkia monikulttuurista ja monikielistä vuorovaikutusta työpaikalla. Tällöin kielentutkija liikkuu siellä, missä arjen toi-

mijatkin – esimerkiksi monikulttuurisilla lääkärinvastaanotoilla tai sairaalan lääkärinkierroilla. Johanna Komppa ja Lari Kotilainen kertovat havaintokirjoituksessaan hankkeesta, jossa testataan puheentunnistamisteknologian tuottamien litteraatioiden hyödyntämistä kielenopetuksessa.

Virittäjän historiassa ja yleisemminkin merkkipaaluna voi pitää Mirkka Salon artikkelia, joka käsittelee romanikielisen ja romanikieleen perustuvan kieliaineksen määrää, tyyppiä ja tehtäviä verkkokeskustelussa. Se on ensimmäinen *Virittäjässä* julkaistu artikkeli, jossa tarkastellaan Suomen romanien suomea ja joka tekee näkyväksi näin tätä kielivähemmistöämme.

Millainen kielellisen vuorovaikutuksen tutkimus on vahvistumassa, ja mitä tarvittaisiin lisää? Yksi selvästi vahvistuva tutkimuskohde on vuorovaikutuksen multimodaalisuus sekä kielellisten ja kehollisten käytänteiden yhteispeli – kehollisuuden vaikutus kieleen ja kielen keinojen valintaan. Tällä alueella FiDiPro-professorina Helsingin yliopistossa vuosina 2015–2017 toimineen Lorenza Mondadan vaikutus suomalaisen tutkimukseen on ollut suuri. Tutkimus, jota on Suomessa tehty vielä varsin vähän ja jolle olisi tarvetta, on keskustelupuheen foneettis-prosodinen tutkimus.

Yliopistojen henkilökunta ja opiskelijat työskentelevät tällä hetkellä hämmentävien rakenteellisten muutosten keskellä. Tutkimuksessa tämän hetken perustavanlaatuiset haasteet, jotka koskevat laajemminkin aineistopohjaista ihmistieteellistä tutkimusta, liittyvät aineistojen infrastruktuuriin ja juridisiin käytänteisiin – aineistojen hankintaan, käsittelyyn, arkistointiin ja jatkokäyttöön. Kansallinen tutkimuspolitiikka, tutkimuksen rahoittajat ja EU:n aineistopolitiikka edellyttävät asianmukaista aineistohallintaa. Siihen kuuluvat muun muassa aineiston tietosuoja, tietoturva ja aineiston käyttökelpoisuuden varmistaminen sen elinkaaren ajan. Kuulostaa yksinkertaiselta, mutta käytännön toimet ovat osoittautuneet hyvinkin monisyisiksi ja hankaliksi. Vuorovaikutus- ja muutkin puhutun kielen aineistot näyttävät putoavan yliopistojen infrastruktuurijärjestelyjen väliin. Aineiston säilyttämis- ja käsittelymahdollisuuksiin liittyvien hankaluuksien lisäksi eettisten ja tietosuojakysymysten ratkaisu on tällä hetkellä hankalaa. Tarvitaan juristien ja käytännön kysymyksiä ratkovie tutkijoiden tiivistä keskusteluyhteyttä, jotta tietämättömyys puolin ja toisin vähenee ja ongelmia saadaan ratkaistua niin, että kielen tutkijat ja muut ihmistieteilijät pystyvät edelleenkin hankkimaan tutkimusaineistoja.

MARJA-LEENA SORJONEN